

POLITOLOŠKA INTERPRETACIJA MAGNE CARTE: K RAZUMEVANJU POLITIČNE RAZSEŽNOSTI DOKUMENTA**

Povzetek. V članku je obravnavana tematika politološkega razumevanja enega ključnih dokumentov v zgodovini – Magne Carte Libertatum. Avtor nastanek dokumenta umesti v kontekst tendence monarha po arbitrarnem poseganju v zasebno lastnino plemstva, s čimer je bil sprožen političen proces spreminjanja razmerij politične moči v angleški družbi. Umestitev dokumenta v kontekst nastanka pokaže, da zahteve upornega plemstva niso terjale revolucionarnega preurejanja ravnotežja med politično močjo kralja in plemstva, temveč so s sklicevanjem na starodavno pravično pravo formalno želeli kraljevo moč povrniti v ravnovesje izpred stoletij. Tovrstne zahteve so po svoji naravi progresivno konservativne, v kolikor je bil temeljni smoter teh zahtev v varovanju fevdalnih privilegijev plemstva, obenem pa se z vidika meščanskega interesa kažejo kot nastavki za nadaljnji razvoj kapitalizma. Kontekstualizacija dokumenta in njegova politološka interpretacija prispevata k demitologizaciji dokumenta, s čimer razkrivata vlogo interesa in moči pri snovanju dokumenta, obenem pa implicitno razkrivata kompleksnost razmerja med pravom in politiko v družbi. Snovalcev Magne Carte namreč ni vodil namen po vpeljavi pravnih institutov, ki so se pojavili, ko je upor proti fevdalni monarhiji stoletja kasneje vodilo meščanstvo in se je v okvirih modernega naravnega prava izčistila ideja univerzalnosti človekovih pravic.

Ključni pojmi: *Magna Carta, interes, moč, lastnina*

Uvod

Magna Carta Libertatum je zagotovo eden najslavnejših dokumentov, kar jih je nastalo v zgodovini. Medtem ko v pravu velja za mejnik v razvoju

* Dr. Jure Spruk, Županje Njive 2a, 1242 Stahovica, Slovenija.

** Izvirni znanstveni članek.

načela pravne države, pa znotraj politologije velja za politični dokument, iz katerega je mogoče razbrati skupek tedanjih političnih razmerij.¹ Načelo vladavine prava v ožjem smislu pomeni, da so državni uslužbenci, funkcionarji in državljani na splošno podvrženi delovanju v skladu z zakonom. Tovrstna formalistična definicija² mora sicer izhajati iz določenih minimalnih karakteristik, ki so izrazito tehnične narave, in sicer pravo mora biti javno, splošno, jasno, stabilno in določno (Tamanaha, 2007: 3). Tako razumljeno načelo vladavine prava pomeni vpeljevanje omejitev delovanja politične oblasti in regulacijo medčloveških odnosov v smeri ohranjanja mirnega in stabilnega družbenega okolja. Skozi zgodovino se je določilom *Magne Carte* često pripisovalo pomene, ki so presejali ideje in zahteve plemiške aristokracije v začetku 13. stoletja, ko je izbruhnil silovit konflikt med le-to in kraljem Ivanom Brez deže. Z vidika zgodovinopisne metodologije je tovrstno pripisovanje pomenov posledica trganja posamičnih določil dokumenta iz konteksta nastanka in njihove posledične absolutizacije. Pri tem so posebej izstopali angleški juristi, denimo sir Edward Coke v 17. stoletju, ki so v *Magni Carti* našli utemeljitve za versko svobodo, primat parlamenta nad krono, porotniško sojenje ter *habeas corpus*,³ pri čemer so te ideje postale posebej močan argument ameriških kolonizatorjev proti angleški kroni, ki so se pogosto sklicevali ravno na določila *Magne Carte*, ko so v 18. stoletju zavračali absolutni primat krone nad angleškimi kolonijami v Severni Ameriki. Temeljno načelo, ki ga lahko razberemo iz *Magne Carte*, pa je načelo, po katerem se vladarjevo voljo podredi pravu oz. pristojnosti tolmačenja listine svoboščin, ki je pripadla kolektivnemu organu visokega plemstva, s čimer se je nameravalo preprečiti uvajanje arbitrarne kraljeve oblasti, ki je v obravnavanem obdobju začela ogrožati interese plemstva, meščanstva in angleške cerkve. Določila *Magne Carte* pričajo o izbojevanih bitkah privilegiranih družbenih skupin v odnosu do krone, pri čemer pa ta določila niso prinesla nikakršnih pravic približno polovici takratnega angleškega prebivalstva, ki je ostajalo ujeto v okviru arbitrarne oblasti posestniške aristokracije, za kar lahko najdemo razlog v progresivno konservativni naravi dotičnega dokumenta. Tlačanstvo je moralo na svojo osvoboditev čakati še nekaj stoletij, ko se je fevdalna družbena struktura dokončno

¹ *Pojma vladavina prava in pravna država lahko uporabljamo kot sopomenki. Pojem vladavina prava (rule of law) sicer prevladuje v anglosaški pravni tradiciji, medtem ko pojem pravna država (Rechtstaat, etat de droit, estado de derecho) izhaja iz kontinentalnega pravnega izrazoslovja. Omenjeno distinkcijo v izrazoslovju lahko razumemo kot posledico anglosaškega pojmovanja prava v povezavi z običajnim pravom in sodniškim pravom (precedenčno pravo), ki implicira neodvisnost obstoja prava od obstoja države, za razliko od kontinentalne pravne tradicije, ki pravotvornost veže na zakonodajno dejavnost države.*

² *Substantivna definicija načela vladavine prava vsebuje posamične vrednote, ki pojasnijo vsebinski pomen načela, npr. demokratičnost, temeljne pravice in svoboščine ter pravičnost.*

³ *Cf. Wert (2015).*

porušila. Z vidika politološke interpretacije *Magne Carte* je pomembno razumevanje konteksta nastanka tega dokumenta, v katerem so se prepletali interesi glavnih političnih akterjev, tj. krone, plemstva, meščanstva ter tudi papeža. Spoznavanje konteksta nastanka dokumenta predstavlja prvi pogoj za razumevanje samih določil dokumenta, ki v samem bistvu razkrivajo realna razmerja politične moči v takratni družbi. Seveda o teh razmerjih veliko pove tudi dejstvo, da sta se *Magni Carti* že kmalu po sklenitvi junija leta 1215 odrekla tako papež kot kralj, a je kljub temu skozi stoletja ostajala pomemben vir argumentov zagovornikov omejene kraljeve oblasti, ki se je še kot posebej pomemben izkazal v času snovanja absolutistične države od 16. stoletja dalje v kontinentalni Evropi, v Angliji pa še posebej v času vladavine Tudorjev (1485–1604) in državljanske vojne v 17. stoletju.

V izhodišču *Magno Carto* razumemo kot dokument, s katerim se je razreševalo političen problem, tj. kako omejiti absolutno oblast kralja, ki je s svojo arbitrarno vladavino ogrožal interes plemiške aristokracije. Ta je s sklicevanjem na staro pravično pravo (*good old law*), ki je v Angliji veljalo pred začetkom vladavine kralja Henrika II. (1154–1189), izkazala docela reakcionarno politično pozicijo, s katero je hotela ohraniti fevdalno družbeno ureditev, v kateri je politična moč porazdeljena med krono in aristokracijo. Snovalcem *Magne Carte* ni šlo za tlakovanje poti proti modernemu razumevanju človekovih svoboščin ali demokracije, temveč jim je šlo za ohranjanje fevdalnih razmerij in privilegijev, ki so se razvili od začetkov srednjega veka do 13. stoletja, ko je fevdalizem dosegel svoj vrhunec. V tem pogledu gre tudi razumeti zahtevo fevdalne aristokracije po tem, da kralj (p)ostane podrejen zakonu, o snovanju katerega se mora posvetovati s svojim posvetovalnim telesom, ki ga tvorijo člani posestniških elit (*rule by consult*). Kralja, ki je samega sebe začel dojemati kot božjega odposlanca na Zemlji, je bilo potrebno omejiti, saj naj bi bil neposredno odgovoren le Bogu, in ne več nobeni zemeljski avtoriteti (papež) ali vzajemnemu dogovoru s podaniki (aristokracija). Močan sprožilec aristokratskega strahu pred absolutističnim kraljem je bila skrb za ohranjanje lastnine posestniške elite. Monarh, ki je odgovoren zgolj Bogu, bi kaj lahko začel arbitrarno posegati po lastnini svojih podanikov, hkrati pa jih siliti v zagotavljanje vedno večjega števila za vojsko sposobnih mož, s pomočjo katerih bi opravljal svoje božje poslanstvo na zemlji. Kralja Ivana Brez dežele so okoliščine, ki so bile zaznamovane z mešanico vojaško-osvajalskih spodrseljajev v severni Franciji in krize fevdalne ekonomske ureditve, ki je v temelju izhajala iz stalnega povečevanja davčnih bremen podanikom, silile k despotskemu načinu vladanja. *Magna Carta* posledično velja za zgodovinski dokaz moči lastnine proti politični oblasti. Ravno v povezavi s konceptom lastnine gre razumeti vpeljavo ideje mešane ustave, ki se je razvila v Angliji, kjer sta monarhija in posestniška aristokracija vzpostavili politično ravnovesje, v katerem ni bilo potrebe po

uzurpaciji absolutne suverenosti. *Magna Carta* je odraz okoliščin, v katerih si je monarh nadel avreolo, posestniška aristokracija pa je monarhovo oblast želela znova umestiti v staro ravnovesje. Le-to je bilo zagotovilo za ohranitev deljene vladavine monarha in posestniških elit, s čimer se je preprečevalo širitev radikalnejših idej o ljudski suverenosti, ki ne bi potrebovala posredništva med parlamentom in ljudstvom (Meiksins Wood, 2017: 35).

Oris konteksta nastanka Magne Carte

Če želimo razumeti širše razloge za nastanek Velike listine svoboščin, se moramo osredotočiti tudi na dogodke, ki nosijo zgodnejšo letnico od leta 1215, ko je angleški kralj Ivan Brez dežele 15. junija tega leta dal privolitev k veljavnosti dotičnega dokumenta. Oris širšega konteksta nastanka *Magne Carte* moramo začeti v letu 1066, ko je v bitki pri Hastingsu normanski vojvoda Viljem II. porazil dotedanjšega anglosaškega kralja Harolda II., s čimer je postal prvi normanski kralj Anglije – Viljem I. oz. Viljem Osvajalec. Normansko zavzetje Anglije je prineslo temeljito družbeno preobrazbo, katere ključni element so postale primesi kontinentalnega fevdalnega sistema. Vojaško zmagoslavje Normanov je prineslo vpeljavo političnih in ekonomskih sprememb, s katerimi so zmagovalci utrdili svojo prevlado. Novi kralj je proces vzpostavitve učinkovite oblasti začel z zamenjavo članov posestniške aristokracije. Anglosaško plemstvo je bilo uničeno, njihovo posest so si prisvojili normanski baroni, ki so se angleškemu kmetstvu vsilili kot fevdalni gospodje, s čimer je bila vsa kmečka lastnina umeščena v novo zastavljeno fevdalno shemo (Comninel, 2000: 22). Vpeljava nekaterih karakteristik kontinentalnega fevdalizma pa v Anglijo ni prinesla t. i. razparcelirane suverenosti, tj. suverenosti, ki bi jo terjali posamični fevdalni gospodje v razmerju do monarha. Normanska strategija utrjevanja učinkovite oblasti je izhajala iz prilagajanja normanske tradicije aristokratske svobode anglosaški tradiciji vladanja, kar je prineslo specifično ravnovesje med monarhijo in posestniško elito, na podlagi katerega sta krona in plemstvo, ki je na lokalni ravni imelo obširne pravice in tudi sodno pristojnost, a je bolj kot na fevdalnega gospoda kontinentalnega tipa spominjalo na kraljevega delegata, ki spoštuje skupno pravo (*common law*) oz. kraljevo pravo (*king's law*),⁴

⁴ Do leta 1215 so angleški baroni stalno kraljevo sodišče sprejeli kot izraz pravične vladavine angleškega kralja. Kraljevo sodišče ni zmoglo obravnavati vseh primerov, ki so se pojavili na teritoriju države, zato je lokalnemu plemstvu ostajala določena sodna pristojnost, a vendarle je bilo razreševanje sodnih sporov za kralja vir dohodka in obenem znak njegovi moči in oblasti. Kralj je po deželi napotoval kar čim večje število sodnih delegatov, ki so presojali v sporih predvsem na področjih države, ki jih lokalni sodniki zaradi neučinkovitosti niso dosegli. Kraljevi delegati niso predstavljali konkurence lokalnim sodnikom, temveč so njihovo delo dopolnjevali z namenom, da se posamični sodni primeri, predvsem tisti kompleksnejši, čim prej zaključijo (Strayer, 1970/1998: 39). Na lokalnih sodiščih je skupno pravo sčasoma nadomestilo staro običajno pravo, ki formalno sicer ni bilo odpravljen, je pa zato kraljevo sodišče zaradi

vladala kot partnerja in ne tekmeca za najvišjo oblast (Meiksins Wood, 2016: 237).

Kralj Ivan Brez dežele je pripadal francoski rodbini Anžujcev. Prestol je prevzel po smrti njegovega brata Riharda Levjesrčnega leta 1199. Okoliščine, ki smo jih orisali od leta 1066 dalje, so pomembne z vidika razumevanja delovanja oblastne strukture po normanski osvojitvi Anglije. Ko se je plemstvo leta 1215 uprlo kralju, se ni uprlo zgolj Ivanu Brez dežele, temveč se je formalno zoperstavilo tudi njegovim predhodnikom, očetu Henriku II. in bratu Rihardu Levjesrčnemu, ki naj bi bili skupno odgovorni za razvrednotenje pravičnega prava (*the good old law*), pri čemer so se uporniki sklicevali na pravo, vzpostavljeno pod vladavino kralja Edvarda Spoznavalca (1042–1066) in Henrika I. (1100–1135). Normanska centralizacija oblasti je vse od 11. stoletja kralju omogočala izvajanje nadzora nad močnimi subjekti, tj. baroni, grofi in škofi, kar je v samem bistvu privedlo do zahtev po osnovanju listine svoboščin (Turner, 2015: 17). Odklon anžujskih kraljev od starodavnega prava je bil v veliki meri posledica branjenja ozemlja angleške krone v severni Franciji v Normandiji, za kar je monarhija trošila izdatna sredstva v kombinaciji z vedno pogostejšimi zahtevami po opravljanju vojaške službe. Že Ivanov oče Henrik II. je iz tega razloga nalagal vedno višja bremena, a Ivanov brat Rihard je po odvzemanju finančnih sredstev svojim podanikom do svoje smrti presegel vse dotedanje monarhe.⁵ Ivan je bil po letu 1204, ko je izgubil nadzor nad Normandijo, prisiljen v nalaganje še višjih bremen, saj se je finančni položaj francoskega kralja Filipa II. po zavzetju Normandije naglo izboljšal, to pa je za angleškega kralja pomenilo še večjo eksterno grožnjo in potrebo po vzpostavitvi t.i. vojne ekonomije, kar ni pomenilo nič drugega kot dodatno višanje davčnih bremen in nalaganje dodatne vojaške službe (*ibid.*: 21). Vojna ekonomija je vključevala arbitrarno poseganje kralja v lastnino plemstva in zlorabo kraljevega sodišča, v okviru katerega je kralj oteževal iskanje pravice razlaščenim plemičem, obenem pa se je monarh vedno pogosteje posluževal sprejemanja odločitev prek odlokov, tj. kraljevega ukaza oz. kraljeve volje, ki ni potrebovala predhodne potrditve dvornih svetovalcev (*ibid.*: 22), kar je spodbudilo uporniške plemiče, da so kralju začeli odrekati legitimnost. Plemstvo je leta 1206 dobilo močnega zaveznika iz Rima, ko je kralj zavrnil posvetitev Stephena Langtona, angleškega klerika, ki je leta preživel na dvoru francoskega kralja,

---

učinkovitega sodnega odločanja vedno bolj pridobivalo zaupanje ljudi. Skupno pravo je izšlo od kralja, a od druge polovice 13. stoletja se je odcepilo tudi od kraljeve vlade, kar je pravu prineslo avtonomijo od izvršilne oblasti. Ta proces pomikanja v smeri vladavine prava so vodili šolani pravniki, ki so se vzpostavili kot nenadomestljivi posredniki med kraljem in ljudstvom (Grossi, 2009: 76–77).

⁵ »Nobena doba ne pomni in nobena zgodovina ne pripoveduje o kakem kralju, celo takem, ki je vladal dolgo obdobje, ki bi zahteval in pobral toliko denarja iz svojega kraljestva, kot je izsilil in nakopičil ta kralj v petih letih po vrnitvi iz ujetništva« (Turner, 2015: 20).

v canterburyjskega nadškofa. Spor o posvetitvi Langtona ni imel zgolj ideološkega predznaka o sporu med papežem in kraljem glede izbire lokalnih škofov, temveč je postal del političnega boja, ki ga je sprožil kralj z namenom, da bi se osvobodil vsakršne omejitve oblasti. Angleški kralj po vključitvi papeža Inocenca III. v konflikt zmage ni mogel doseči, kar je postalo jasno leta 1213, ko je Ivan pod pritiskom grožnje začetka svete vojne proti Angliji, ki bi jo vodila Francija, priznal poraz in prisegel zvestobo papežu ter priznal Anglijo za papeški fevd. S tem se je Ivan rešil eksterne grožnje, ni pa pomiril svojega upornega plemstva. Svoj prispevek k branjenju interesov plemstva je dal tudi novi canterburyjski nadškof, ki je imel tudi sam status posvetnega lorda. Nadškof je svoj poseg v aktualne politične pretrese v Angliji strnil v tri točke, in sicer je zahteval (1) vrnitev k hebrejski tradiciji zapisanega prava, v katerem so bile določene tako obligacije podanikov kot tudi omejitve kraljeve oblasti, (2) varovanje božje suverenosti, ki predpostavlja legitimno pravico ljudstva do upora kralju, kateri bi ukazal storiti smrtni greh ali bi uveljavil novi družbeni red, o katerem se prej ne bi izrekel dvor ter (3) razumevanje arbitrarnega poseganja kralja v lastnino subjektov kot kršitev božjega nauka, pri čemer je vsako pobiranje davščin, ki gre prek nujnosti, v domeni zla in greha⁶ (*ibid.*: 26).

Po novem porazu angleške vojske v Franciji leta 1214 je upor plemstva dobil odločilni zagon. Del plemstva se je uprl zaradi previsokih zahtev po vojaški službi, še večji del pa zaradi kraljevega vsiljevanja visokih davkov na dediščino, zaradi česar so posamezni plemiči zapadli v visoke dolgove do bodisi kralja bodisi Judov, ki so posojali denar za obresti že v srednjem veku. Začetek leta 1215 je prinesel formalen nastanek združenja (*conjunctio*) uporniških plemičev pod vodstvom Roberta FitzWalterja, ki je januarja v okviru srečanja londonskega sveta zahtevalo spoštovanje starodavnih in običajnih svoboščin, a so od kralja dobili le zahtevo po tem, da se pisno odpovedo prav tem svoboščinam (*ibid.*: 32). Formalni upor proti kralju je sledil v začetku maja leta 1215, ko so uporni plemiči z orožjem v rokah preklicali zvestobo Ivanu, pri čemer so svoj upor uperili zoper Ivanovo avtoriteto in ne zoper njegovo življenje, s čimer so se hoteli izogniti očitkom o izdaji (*ibid.*: 33). Maja 1215 so se na stran uporniškega plemstva postavili še meščani Londona, ki so prav tako s težavo prenašali vedno višje davščine; to pa je kralja dokončno spodbudilo k resnim pogajanjem z uporniki, v katerih je osrednjo vlogo mediatorja prevzel grof iz Pembroka William Marshal. Londonskega meščanstva kralj na svojo stran ni zmozel več pridobiti niti s povrnitvijo svoboščin, po katerih so se v preteklosti meščani smeli povezati v relativno samostojno komuno (*ibid.*).

⁶ O argumentaciji v prid razumevanja spoštovanja zasebne lastnine kot kriterija pravičnosti kraljeve vladavine v absolutistični teoriji države Jeana Bodina v 16. stoletju glej Spruk (2018).

Ker je po zavzetju Anglije posestniška aristokracija zemljo in titule pridobila po milosti novo okronanega kralja, je bilo ohranjanje političnega ravnovesja vselej povezano z vprašanjem varovanja pridobljene lastnine oz. z vprašanjem določanja davčnih bremen v navezavi z določitvijo vojaške službe. Kraljevo oblast je angleško plemstvo potrebovalo, da je lahko upravičilo svojo lastninsko pravico, a ta kraljeva oblast je morala biti omejena in *Magna Carta* je v tem smislu poskus omejevanja poseganja kralja po lastnini fevdalne elite.

Lastnina kot politološki koncept

Razlaganje pomenov posamičnih politoloških konceptov je ena osrednjih nalog politične teorije. S pomočjo konceptov ljudje razumemo, ocenjujemo, ohranjamo in spreminjamo svoje lastne življenjske okoliščine. V tem pogledu je pripisovanje konkretnih pomenov posamičnim konceptom kot tudi uvažanje sprememb vsebinskega razumevanja posamičnih konceptov v temelju politično dejanje. Človeško mišljenje in izvajanje konkretnih dejanj sta vselej pred ustvarjanjem vsebinskih pomenov konceptov. Slednji lahko nastanejo, šele ko praktično življenje ustvari potrebo po abstraktnem razumevanju nekega konkretnega družbenega fenomena, s pomočjo katerega se nato lahko praktično življenje v neki družbi sploh vrednoti, pri čemer ovrednotenje konkretnih življenjskih praks predstavlja nujni prvi pogoj za sprejemanje odločitev, ki so vezana na bodisi ohranitev bodisi spremembo danih življenjskih praks. Nikjer takšna logika ni tako izrazita kot v primeru politike, v kolikor jo pojmuje v ožjem smislu kot *»usmerjanje družbe s pomočjo države«* ter v širšem smislu kot *»usmerjanje človeške dejavnosti katerekoli vrste v določeni smeri, tj. za uresničitev določenega cilja«*, (Lukšič, 2003: 251). Konceptualne spremembe so vselej odraz kritike in poskusov razreševanja nasprotij, ki jih politični akterji zaznavajo ali jih sami ustvarjajo znotraj kompleksnega omrežja idej in dejanj, medtem ko se trudijo razumeti in spremeniti svet okoli njih, kar vodi do spoznanja, po katerem razumevanje konceptualnih sprememb pomeni hkratno razumevanje političnih sprememb in *vice versa* (Farr, 1989: 25). Tovrstno razumevanje mora biti historično, v kolikor vemo, da se vsebinski pomeni konceptov skozi zgodovino spreminjajo. Konceptualne in politične spremembe so sicer vselej najgloblje in najširše v obdobjih družbenih revolucij, ko se politična razmerja najradikalneje prerazporedijo. Takšne spremembe so pravzaprav posledica materialnih okoliščin, znotraj katerih nasprotja postanejo neobvladljiva v danih institucionalnih okvirih. Nova pojmovanja nadomestijo stara, novi ideološki postulati nadomestijo stare.⁷

---

⁷ Medtem ko se je predmoderna doba mislila prek boga, se moderna doba misli prek narave. Element svetosti, ki se je ohranil od prejšnje legitimacije z božjim, se ohrani v znanosti (Lukšič, 1997: 11).

Politološki pomen lastnine se razlikuje od pomenov, ki ga temu konceptu pripisujejo nekatere druge družboslovne discipline. Politologija vsebino tega koncepta določa z drugačne perspektive, kot to npr. počnejo filozofija, ekonomija ali pravo. Kar zadeva politologijo, se pomen lastnine osredotoča na politične posledice, ki jih narekujejo dane oblike lastnine (Ryan, 1989: 311). Skladno z definicijo politike, ki smo jo izpostavili prej, se politične posledice določene oblike lastnine kažejo v umeščanju posameznikov in družbenih skupin v družbeno shemo, v kateri se izluščijo realna politična razmerja, ki kažejo na to, kako so v družbi razporejeni izvodi odločanja in moči. Slovenska slovarska definicija lastnine kot pravno priznane pravice do stvari in vseh koristi, ki jih ta daje, eksplicitno za politološki namen posebne vrednosti nima. Je pa poveden preplet lastnine in interesa v angloameriških definicijah, ki interes definirajo kot eno od oblik dohodka od lastnine oz. kot vse dohodke od lastnine, saj enega temeljev modernega prava predstavlja zaščita individualnega interesa, tj. zaščita naravnih pravic posameznika s strani države, kar izhaja že iz politične teorije Thomasa Hobbesa, pri katerem je vojna vseh proti vsem pravzaprav vojna za zaščito individualnih interesov (Lukšič, 2002: 511).

Materialni pogoji življenja v družbi nastajajo kot produkt izkoriščanja lastninskih pravic. Akumulacija kapitala in politična moč sta v tem pogledu v premem sorazmerju, več lastnine pomeni večjo politično moč. Imeti nadzor nad lastnino pomeni imeti nadzor nad proizvodnimi sredstvi in produkti, ki izhajajo iz dela. V kontekstu srednjeveškega družbenega ustroja so zemljiški gospodje posedovali dvojno lastninsko pravico, tj. zemljo, ki so jo pridobili po kraljevi milosti, in vazale, ki so bili eksistencialno vezani na to zemljo. Fevdalizem je vzpostavil unikatno piramidalno družbeno shemo, znotraj katere so se pravice in obligacije določale glede na položaj posameznika v tej shemi po logiki višji-nižji. Višji je nižjemu smel nalagati bremena, tj. davščine in vojaško službo, kar je vključevalo vse posameznike, od kralja do kmeta. Marc Bloch je znotraj fevdalnega vokabularja razbral najizčrpnější in hkrati najširše uporabljeni stavek: »*Biti človek drugega človeka*« (Bloch, 1961: 155). Fevdalna oblika lastnine (*feodum*) je ustvarjala družbeno ureditev, v kateri je bila meja med političnim in ekonomskim pogosto zabrisana. Lastništvo zemlje je s seboj prinašalo vsaj določeno stopnjo sodne avtonomije, kar je veljalo tudi v Angliji, ki je sicer v srednjem veku veljala za primer dobro razvite centralistične monarhije. Eksploatacija vazala s strani zemljiškega gospoda se ni prenehala pri plačevanju različnih davščin, temveč se je nadaljevala v določanje vojaške službe, na podlagi katere so posamični zemljiški gospodje poravnali svoje dolgove do višjih gospodov s tem, ko so svoje vazale pošiljali v njihove vojne. Zemljiški gospod torej svoje roke ni držal zgolj nad ustvarjenim premoženjem svojih vazalov, temveč je svoje vazale spremenil v blago. To blago je bilo v okviru političnega ravnotežja

med krono in posestniško aristokracijo poslano kralju z namenom, da se privilegiji, ki so izhajali iz lastništva zemlje, ohranijo.

Ko je angleški kralj Ivan Brez dežele začel arbitrarno posegati v lastnino plemstva, je s tem začel proces spreminjanja političnih razmerij v družbi. Povezovanje plemstva v nekakšno korporativno telo, s katerim se je lažje uprlo kraljevemu poseganju, je klasično politično dejanje v okoliščinah obstoja grožnje kolektivnemu interesu. To dejanje je bilo po vsebini konservativno politično dejanje, saj plemstvo ni zahtevalo drugega kot to, da se kraljeva vladavina vrne v okvire, ki so nastali stoletja pred 13. stoletjem. Kar je plemstvo želelo preprečiti, je bil zdrs v tiranijo, pri čemer je kralj takšno smer razvoja najbolj očitno nakazal ravno z arbitrarnim nalaganjem vedno višjih bremen svojim vazalom. Z vidika plemstva je bilo ohranjanje njihovih privilegijev ključni pogoj za obstanek obstoječe oblike fevdalizma. Karl Marx je v pariških rokopisih med drugim takole opisal soodvisnost med kapitalistično nacionalno ekonomijo in mezdo:

Mezda ima zatorej docela taisti smisel kot preživljanje, vzdrževanje vsakega drugega produktivnega instrumenta, kot potrošnja kapitala nasploh, ki je potrebna, da bi se le-ta reproduciral z obrestmi, kot olje, ki se uporablja pri kolesih, da se vrte. Mezda spada zatorej k nujnim stroškom kapitala in kapitalista in potrebe te nuje ne sme prekoračiti.
(Marx, 1844/1977: 317)

Marxovo razmišljanje kaže, kako deluje logika, po kateri se strošek spremeni v dobiček. Aplikacija te logike na okoliščine leta 1215 v Angliji nam pokaže, da kralj ni razumel plemiških privilegijev in spoštovanja njihove lastnine kot nujnega stroška za to, da bi njegova vladavina lahko obstala. Tako kot je za kapitalista nujno, da delavce plača, če želi, da kapitalizem obstane, tako bi moral angleški kralj ohraniti bremenitev lastnine plemstva v okvirih dogovorjenega za to, da bi fevdalna monarhija lahko obstala. Velika listina svoboščin je v tem smislu zgodovinski spomenik boja za zaščito lastnine. Ta dokument je odraz prizadevanja, da bi se kraljeva vladavina podvrgla zapisanemu pravu v okoliščinah, v katerih je postalo jasno, da varovanje lastninskih pravic terja določeno stabilnost in predvidljivost. Temeljni smoter obstoja prava v državi je ravno v tem, da regulira civilno družbo ter preprečuje zdrs organizirane skupnosti v naravno stanje.

Magna Carta: spreminjati z namenom ohranjati

Magna Carta je dokument, ki je nastal kot posledica političnega procesa. Ta politični proces je bil sprožen kot odziv na kraljevo oblastno samovoljo v zadevah, ki so se primarno dotikale vprašanja, do kod sme krona

plemstvu vsiljevati dodatna davčna bremena in nalagati vojaško službo lokalnemu plemstvu. Omenjeni politični proces v osnovi ni bil usmerjen proti revolucionarnim spremembam v tedanji angleški družbi, temveč bi ga lahko opisali kot konservativnega. Kar je angleško plemstvo zahtevalo, v navezavi s canterburyjskim nadškofom Langtonom, je bilo ponovno vzpostavljane kraljeve vladavine na podlagi prava iz 11. in 12. stoletja. Plemstvo ni postavilo zahtev po odpravi monarhije ali zamenjavi kraljeve rodbine. Politični proces, ki je proizvedel Veliko listino svoboščin, je vodil interes po ohranitvi fevdalnih privilegijev plemstva in angleškega klera. Da bi politični proces dosegel zelene cilje, je bilo potrebno sklepati zavezništva in vpeljati spremembe, narava teh sprememb pa je bila progresivno konservativna. V naravi konservativne politične doktrine je težnja po ohranjanju tradicionalnih družbenih struktur, pri čemer se tradicijo pojmuje kot odraz akumulirane modrosti in praks iz preteklosti, ki so se ohranile in tako prestale test časa (Heywood, 2012: 69). Progresivni konservativizem v osnovi sledi klasičnemu konservativizmu v tem, da želi ohranjati, a da bi ohranil, je pripravljen spreminjati. Glavni cilj progresivnega konservativizma je v preprečevanju revolucije, zato je pripravljen pristati na določene reforme (Heywood, 2004: 351). Kako do vzneti so bili snovalci *Magne Carte* za globoke družbene spremembe, kaže že dejstvo, da je bila iz koristi določil tega dokumenta izvzeta dobra polovica takratnega angleškega prebivalstva (Magraw *et al.*, 2015: 15).

Del političnih procesov je sklepanje zavezništev. Angleško plemstvo je v boju s krono pridobilo več zaveznikov, tj. Cerkev, meščanstvo in t. i. svobodnjake. V tistem času je bil najmogočnejši zaveznik papež, ki je tedanjega angleškega kralja že leta 1213 spravil na kolena in ga prisilil k razglasitvi celotne Anglije za papeški fevd. Canterburyjski nadškof Langton je pritiske na kralja stopnjeval tudi po omenjenem letu. Koalicija plemstva in klera je razvidna že iz 1. člena *Magne Carte*:

Najprej v zagotovilo Bogu, s pričujočo listino, ki Nam in Našim naslednikom za vedno zagotavlja, da bo angleška cerkev svobodna in da bo uživala svoje pravice v njihovi celosti kot tudi, da bodo njene svoboščine neokrnjene; /.../ s to listino naj bo zagotovljeno, da bo papež Inocent III. potrdil: svobodo volitev, ki je najpomembnejša in bistvena za angleško cerkev. (1215/1988: 388)

V nadaljevanju prvega dela 1. člena so omenjeni tudi svobodnjaki, ki jim listina jamči »vse popisane svoboščine« (ibid.), a glavni namen vsebine tega člena je usmerjen v branjenje interesa Cerkve, tj. njenega avtonomnega delovanja v razmerju do kraljeve oblasti. Dotični člen Cerkev umešča kot fevdalnega gospodarja, ki ni podrejen kroni v upravljanju cerkvenih zadev.

Monarh se v imenu svobode volitev odreka poseganju v imenovanje škofov in predvsem canterburyjskega nadškofa, kar je pomenilo predvsem veliko zmago za angleško klerikalno plemstvo, ki je ostalo pri vprašanju imenovanja svojega lokalnega voditelja svobodno celo v razmerju do papeštva v Rimu. Da se moč in vpliv Cerkve pri nastanku listine svoboščin nikakor ne more prezreti, je razvidno tudi iz poslednjega, tj. 63. člena listine, ki znova omenja zavezanost k spoštovanju pravic in privilegijev Cerkve, kar je ponovno zavito v diskurz o svobodi. Velika listina svoboščin se torej začne in konča s sklicevanjem na pravice in privilegije angleške cerkve. Pomemben dejavnik zaveznitstva proti kroni je bilo tudi meščanstvo, ki je podobno kot plemstvo tudi samo občutilo posledice kraljeve arbitrarne vladavine. Vključitev meščanskega interesa v listino svoboščin lahko razumemo kot odraz procesa razvijanja trgovskega prava (*lex mercatoria*) že od 11. stoletja dalje. Ta proces je vodil naraščajoči vpliv mestnih trgovcev, ki se je pravno oblikoval v zakonskih aktih, v katerih so se zadovoljevale potrebe in interesi tega naraščajočega družbenega razreda (Berman, 1983: 333–334). Upoštevanje meščanskega interesa je posebej eksplicitno razvidno iz 13. člena listine, v katerem najdemo utemeljitev tistega, kar trg najbolj potrebuje – svobodo, tj. svobodo od državne regulacije.⁸

Mesto London naj obdrži vse svoje starodavne svoboščine in proste carine, tako po zemlji kot po vodi; nadalje hočemo in zagotavljamo, da bodo vsa mesta in trgi in pristanišča imela svoje svoboščine in svobodne običaje. (1215/1988: 389)

Svoboda trga mora za seboj potegniti tudi svoboščine nosilcev tržne dejavnosti. Med slednje listina svoboščin v 41. členu šteje tako jamstvo za varno opravljanje trgovske dejavnosti kot tudi določitev prepovedi nalaganja »zlonamernih« plačil, ki bi lahko omejevala svobodno pobudo trgovcev. Z omenjenimi zlonamernimi plačili so snovalci listine mislili na davščine, ki bi jih lahko začeli uvajati bodisi kraljeva oblast bodisi lokalni fevdalni gospodje.

Vsi trgovci bodo lahko varno in zanesljivo prišli, zapustili, bivali ni potovali po Angliji, tako po zemlji kot po vodi; kupovali in prodajali, brez zlonamernih plačil cestnin in mitnin, kot je prav po starodavnih običajih; razen v vojnem času, če so trgovci iz dežele, ki se z Nami vojskuje. (1215/1988: 391)

⁸ Nemeteno trgovanje vendarle potrebuje neko vrsto tehnične regulacije, s katero se poenotijo mere in standardi ugotavljanja količine blaga. Za londonsko četrt je bila predvidena zgolj ena mera za vino, svetlo pivo in žito, nadalje pa za celotno kraljestvo ena širina za barvano blago (rdečerjavo in pisano) (35. člen).

Navedeni 41. člen listine lahko razumemo kot poskus oblikovanja enotnega tržnega prostora za Anglijo. Le-ta je za centralizirano državo ključen, saj podira lokalne meje in vzpostavlja razmere za nastanek nacionalne ekonomije. Implikacija določila pokaže, da je pristna svoboda v trgovanju, trg je prostor osvoboditve izpod fevdalne navezanosti na zemljo. Kdor trguje, ni zavezan fevdalnim običajem podrejanja višjemu gospodu; kdor trguje, je svoboden. Takšna spoznanja so ideološki primat v zgodovini prevzela šele ob zlomu fevdalizma in prevladi kapitalizma, a nastavke uvajanja tržne logike lahko vidimo že mnogo pred tem. Ob tem pravo postane osrednja tehnika, s katero se regulira trg. V tem pogledu *Magna Carta* vsaj implicitno nosi tudi revolucionarni naboj, saj povzame interes meščanstva po svobodnem razpolaganju z zasebno lastnino, kar velja za temeljno maksimo kapitalizma.

Bingham (2010: 11–12) razloge za pripisovanje tako pomembnih posledic obstoja *Magne Carte*, kot je spremenjena ustavna pokrajina v Angliji in kasneje po celem svetu, strne v štiri točke, in sicer (1) priznavanje pravne enakosti vsem svobodnim ljudem, s čimer se je osnovala ideja povezane družbe, (2) listina je nastala kot odraz razreševanja daljših družbenih in političnih nesoglasij, (3) listina je zavrnila neomejeno oblast monarha in (4) mitološka moč listine, tj. pomembno je to, kar so prihodnje generacije verjele in mislile o tem dokumentu, in ne toliko, kaj je v resnici določal. Mitološka moč *Magne Carte* se je skozi zgodovino zares krepila, zaradi česar je listina, ki je sprva varovala privilegije plemstva in klera, sčasoma postala znana kot »zgodovinski mejnik v varovanju osebnih svoboščin povprečnih državljanov« (Reid, 2004: 14). Mitološko moč *Magne Carte* so skozi zgodovino ohranjali in jo krepili predhodniki utemeljiteljev liberalizma iz 17. stoletja, denimo Johna Locka, ki so prispevali ključne intelektualne temelje meščanskih revolucij, v Angliji že leta 1688 s t. i. slavno revolucijo. Sklicevanje na to listino je imelo skozi zgodovino vselej politični predznak, tj. vselej so bili v ozadju konkretni interesi, ki so usmerjali uradne interprete posamičnih določil tega pomembnega dokumenta. Kot najočitnejši primer iz zgodovine na tem mestu lahko omenimo ameriške koloniste, ki so se v 18. stoletju uprli angleški kroni ter se ob sklicevanju na *Magno Carto* uspeli osamosvojiti izpod angleške oblasti.⁹ 39. člen dotičnega dokumenta je z vidika postavitve načela vladavine prava požel največ pozornosti.

Svobodnjak ne bo odveden, zaprt ali pregnan s posesti, izobčen, izgnan ali kako drugače uničen; prav tako ne bomo šli nadenj in ne bomo nikogar poslali nadenj, razen po zakoniti sodbi njemu enakorodnih mož ali po pravu dežele. (1215/1988: 391)

⁹ Cf. Dillon (2015).

Znotraj politološke interpretacije gornjega določila listine se moramo osredotočiti na performativni dejavnik idej, ki so vsebovane v njem. Iz tega določila izhajata predvsem dve težnji, in sicer (1) težnja po omejitvi absolutne oblasti kralja in (2) težnja po omejevanju moči države v smislu zaviranja nadaljnega razvoja administrativne monarhije. Visoko plemstvo in kler sta z vidika ohranjanja lastnih privilegijev kraljevo vladavino morala podvreči določenim omejitvam, ki bi preprečevala arbitrarno poseganje oblasti v življenje in lastnino svobodnih ljudi. Predvideni porok za spoštovanje pravic in svoboščin, ki so določene v listini, je bila skupina predstavnikov angleškega plemstva, tj. petindvajset baronov, od katerih bi že štirje lahko ugotovili kršitve zapisanega in zahtevali odpravo teh kršitev. Plemstvo si je zagotovilo monopol nad interpretacijo »ustavnega« temelja družbe in v tem je glavni element omejitve kraljeve vladavine. 61. člen dokumenta legalizira pravico plemstva do upora kralju, v kolikor v štiridesetih dneh ugotovljene kršitve ne bi bile odpravljene. Način izvršitve upora je skromno uokvirjen; uporniki bi se namreč morali vzdržati zgolj neposrednega napada na kraljevo osebo, njegovo kraljico in njune otroke. Ogrožanje življenj članov kraljeve družine niti ni bilo tisto, kar je plemstvo potrebovalo. V resnici je potrebovalo zgolj formalizirano, tj. izpogajano in zapisano pokritje za najučinkovitejši način prisile kralja k spoštovanju dogovorjenega, tj. z zasegom kraljeve lastnine. Pomemben vidik zaviranja moči centralizirane države je tudi zahteva po uveljavitvi sodb, ki bi jih proti obtoženim posameznikom sprejemali zgolj njemu enakorodni možje. V tem primeru gre za spodkopavanje moči centralizirane administrativne monarhije, saj kraljevih uradnikov, ki so pogosto izhajali iz nižjih slojev, visoko plemstvo ni bilo pripravljeno sprejeti za rabsodnike.¹⁰ Na ta način se je pri življenju ohranjal fevdalni korporativizem, ki je iz pristojnosti državne oblasti izključeval najmočnejše družbene razrede, tj. plemstvo in tudi kler, ki je bil pod pristojnostjo kanonskega in ne državnega prava.

Interes snovalcev *Magne Carte* v letu 1215 je bil, da se za nazaj povrne vsa lastnina, ki so jo kralj Ivan Brez dežele in njegov brat ter oče arbitrarno zasegli, hkrati pa preprečiti, da bi se to dogajalo tudi v prihodnje.

Če je bil kdo brez zakonite sodbe mož istega stanu razlaščen ali mu je bila odvzeta zemlja, premičnine, pravice ali svoboščine, mu jih bomo nemudoma povrnil; če bo o tem nastopil spor, naj ga razreši rabsodba petindvajsetih baronov, ki so omenjeni kasneje, v delu listine, ki govori o zagotovitvi miru. (1215/1988: 392)

---

¹⁰ »Grofom in baronom naj denarne kazni odmerjajo njim enakorodni možje glede na težo prestopka« (21. člen).

Citirani 52. člen listine nazorno pokaže zeleno sodno moč plemstva v primeru lastninskih pravic. Lastninskih sporov ne gre prepuščati kraljevim sodiščem, saj jih plemstvo ni sprejelo kot objektivnih razsodnikov. Ko je šlo za vprašanje vrnitve lastnine, je bilo najvarneje za razsodnika napraviti predstavnika tistega, ki je bil domnevno oškodovan. *Nemo iudex in causa sua*, pravi latinski pravni rek, ki ga moramo nujno umestiti v načelo vladavine prava, a v primeru *Magne Carte* nikoli ni šlo za to, da bi njeni snovalci želeli postaviti temelje tega načela, šlo je za politični boj, v katerem so se branili fevdalni privilegiji posestniških elit. 40. člen listine pravi: »*Nikomur ne bomo odrekli, zanikali ali odložili pravice ali pravičnosti.*« Določilo nosi neko univerzalno sporočilo, a ta univerzalnost je zgolj navidezna. Kje je bila pravica za polovico takrat živječih Angležev? Očitno je ni bilo, saj niso imeli tistega, kar je največ štelo, tj. lastnine. Pravica je formalno za brezpravne tlačane prišla šele stoletja kasneje, tj. ob začetkih modernega kapitalizma, ko so tudi siromaki pridobili lastnino oz. bolje rečeno, ko so lastnino priznali tudi njim, čeprav so jo skozi zgodovino vseskozi nosili s seboj.

Sklep

Bistvo politike je, da poišče odgovore na vprašanja, ki se v družbi porajajo na polju nasprotujočih si interesov družbenih skupin. Tovrstni odgovori so praviloma nenasilne narave, zato je politika oblika človeške dejavnosti, ki je nujna sestavina vsake civilizirane družbe. Kadar se med seboj pomerijo nasprotni interesi družbenih razredov, se hkrati sproži političen proces, ki v končnem stadiju vselej kot posledico proizvede določena zavezujoča družbena pravila, katera po svoji vsebini razgrinjajo na novo vzpostavljena razmerja moči. Ko je angleški kralj Ivan Brez dežele v 13. stoletju, pred njim pa tudi njegova oče in brat, prestopil meje svojih pooblastil, kakršna so mu bila odmerjena skladno s »starodavnimi« običaji, je s tem posegel v temeljna politična razmerja, ki so v ravnovesju držala moč monarhije in plemstva. Politični konflikt med obema stranema je vzniknil na polju spoštovanja lastnine, izkaže se, da »mešana ustava« lahko deluje le, dokler se obe strani držita načela, po katerem kralju pripade oblast, subjektom pa zasebna lastnina, kot je to v 16. stoletju pojasnjeval francoski absolutistični teoretik Jean Bodin. V spopadu s krono je plemstvo vzpostavilo zavezništvo s klerom in meščanstvom, ki sta prav tako občutila kraljevo samovoljo. Slednja se je nekaj časa utemeljevala tudi na razlagah o monarhu kot Božjem namestniku na zemlji, a angleški kralj je bil tovrstne razlage dokaj hitro prisiljen opustiti, saj bi ga neposredni spopad s papežem stal prestola. V 13. stoletju so se kraljevi avtoriteti zmogli upreti plemiči v sodelovanju s cerkvenimi dostojanstveniki, meščanstvo je takrat še bolj ali manj statiralo vplivnejšim voditeljem upora, zato pa je politične procese v Angliji, ki so bili

uperjeni zoper fevdalno monarhijo, vodilo v 17. stoletju. Plemstvo in kler sta v srednjem veku branila fevdalizem, medtem ko je meščanstvo na začetku moderne dobe branilo kapitalizem.

Magna Carta je v letu 1215 nastala kot odraz političnega boja plemstva zoper krono za povrnitev kraljeve vladavine nazaj v stara ravnovesja, znotraj katerih sta se »monarhična vladavina in izključna zasebna posest razvijali z roko v roki« (Meiksins Wood, 2016: 239). Plemstvo ni izražalo revolucionarnih namer po preoblikovanju družbenih struktur, zato je zanimivo, kako je Velika listina svoboščin tudi po 13. stoletju obveljala za progresivni mejnik varovanja človekovih svoboščin. To slednje je sicer bolj v domeni preučevanja mitološkega vpliva dotične listine kot pa resničnih interesov, ki so vodili njene snovalce. Doseganje zastavljenih ciljev upornikov je bolj kot po progresivni poti potekalo po poti progresivnega konservativizma, ki v temelju ne spreminja zato, da bi kaj spremenil, temveč spreminja zato, da bi ohranil, kot se glasi nauk Edmunda Burka. Revolucionarne ideje so bolj kot plemstvo zanimalo meščanstvo, interesi meščanstva niso bili prezrti, a v 13. stoletju kapitalizem še ni prišel na zadostno razvojno stopnjo, da bi meščanstvo s svojo močjo moglo voditi revolucionarni boj, kot je to zmoglo v 17. stoletju. Uporni plemiči so kraljevo vladavino želeli zamejiti z zapisanim pravom, kar je bil določen novum v tistem obdobju, a kar so zapisali v *Magna Carta* je nekoč že veljalo znotraj običajnega prava. *Magna Carta* je v danih okoliščinah predstavljala rešitev političnega problema v pravni obliki. Ta rešitev je vzdržala zgolj nekaj tednov, naposled se ji je odpovedal tako kralj kot tudi papež Inocenc III., ki je listino razveljavil s posebno bulo na željo angleškega kralja. Slednji se je pritožil svojemu nadrejenemu v Rim zaradi izvrševanja 61. člena dokumenta, ki je uvajal institut sveta petindvajsetih baronov, kateremu je bila zaupana moč interpretiranja določil *Magne Carte*. Angleški kralj in papež sta se listini odrekla, ker so njena določila v roke visokega plemstva potisnila preveliko moč, zaradi česar zelenega političnega ravnovesja ni bilo mogoče obnoviti. Z *Magna Carta* namreč plemstvo ni dobilo zgolj zapisanih pravic in svoboščin, temveč je hkrati dobilo tudi monopol nad interpretacijo najvišjega pravnega dokumenta, s čimer so se v fevdalni maniri meje ekonomskega in političnega zabrisale v prid glavnih snovalcev tega dokumenta.

Politološka interpretacija *Magne Carte* izpostavlja vpliv razmerij političnih sil med glavnimi akterji, tj. monarhom, plemstvom, meščanstvom in tlačani. Idejo omejevanja arbitrarne oblasti kralja Ivana Brez dežele tovrstna interpretacija razume skozi metodološko vodilo pojmovanja ideje kot performativnega dejavnika, s katerim se približamo kompleksnejšemu razumevanju razlogov za nastanek dokumenta, predvsem pa omogoča razumevanje njegovega konkretnega poseganja v dana družbena in politična razmerja v danem času in prostoru. V tem smislu je politološka interpretacija vselej

zgodovinsko pogojena, saj jo zanima predvsem, na kakšen način je dokument posegel v dana družbena razmerja z vidika razporejanja politične moči. *Magni Carti* se je skozi dolgo zgodovino njenega obstanka pogosto pripisovalo zasluge za razvoj različnih načel in konceptov, kar pa je prispevalo zgolj k utrjevanju mitologije, ki je v temelju partikularistična v smislu, da je vsebina mitologije lahko pomembna v določenih okoliščinah, medtem ko v drugih nima posebne veljave.¹¹ V primeru *Magne Carte* to še posebej velja za obdobje, v katerem je štafetno palico upora proti arbitrarni vladavini fevdalne krone od plemstva prevzelo meščanstvo od 17. stoletja dalje, ko je mit o *Magni Carti* dosegel vrhunec. *Magna Carta* leta 1215 ni rešila vprašanja vzpostavitve ravnotežja med kraljevo in plemiško močjo, ker razmerje moči med glavnimi političnimi akterji tega ni dopuščalo. Monarh je bil resda oslabljen, a hkrati so bili interesi plemstva in meščanstva dovolj različni, da nista zmogla skupaj osnovati enotne fronte za preureditev družbenih razmer. Plemstvu je šlo za branjenje fevdalnih privilegijev, meščanstvu za oblikovanje nastavkov za nadaljnji razvoj kapitalizma. Prvi bi spreminjali v želji po ohranitvi, drugi bi vpeljevali revolucionarne rešitve. Slednje so se lahko začele uresničevati šele, ko je kapitalizem dosegel višjo razvojno stopnjo, politične sile meščanstva pa postale dovolj močne, da so začele spodnašati fevdalne temelje. Šele tedaj so nastale primerne okoliščine za nastanek modernega naravnega prava, tj. kapitalizmu prilagojenih načel spoštovanja človekove svobode in pravic, ki se je v 20. stoletju razvojno preobrazil v ideologijo človekovih pravic ter razprave o koncu zgodovine.

LITERATURA

- Berman, Harold (1983): *Law and Revolution*. Cambridge, London: Harvard University Press.
- Bingham, Tom (2010): *The Rule of Law*. London: Penguin Books.
- Bloch, Marc (1961): *Feudal Society*. London: Routledge.
- Bottici, Chiara (2007): *A Philosophy of Political Myth*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Comninel, George (2000): *English Feudalism and the Origins of Capitalism*. *The Journal of Peasant Studies* 27 (4): 1-53.
- Dillon, Michael (2015): *Magna Carta and the United States Constitution: An Exercise in Building Fences*. V: Daniel Magraw, Andrea Martinez in Roy Brownell (ur.), *Magna Carta and the Rule of Law*, 81-110. Chicago: American Bar Association.
- Farr, James (1989): *Understanding conceptual change politically*. V: Terence Ball, James Farr in Russell Hanson (ur.), *Political innovation and conceptual change*, 24-49. Cambridge: Cambridge University Press.
- Grossi, Paolo (2009): *Pravna Evropa*. Ljubljana: Cf.
- Heywood, Andrew (2004): *Political Theory*. London: Palgrave.
- Heywood, Andrew (2012): *Political Ideologies*. London: Palgrave.

¹¹ Cf. Bottici (2007).

- Lukšič, Igor (1997): Onkraj politične mehanike. V: Adolf Bibič (ur.), *Kaj je politika? Compendij sodobnih teorij politike*, 11-27. Ljubljana: ZPS.
- Lukšič, Igor (2002): *Interes: konceptualizacija pojmov*. *Teorija in praksa* 39 (4): 509-522.
- Lukšič, Igor (2003): *Politika v Sloveniji*. V: Donatella Della Porta, *Temelji politične znanosti*, 249-277. Ljubljana: Sophia.
- Magraw, Daniel, Andrea Martinez in Roy Brownell (2015): *Introduction: Magna Carta and the Rule of Law*. V: Daniel Magraw, Andrea Martinez in Roy Brownell (ur.), *Magna Carta and the Rule of Law*, 1-16. Chicago: American Bar Association.
- Marx, Karl (1844/1977): *Kritika nacionalne ekonomije (Pariški rokopisi)*. V: Boris Zihlerl (ur.), *Izbrana dela*. I. zvezek, 245-398. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Meiksins Wood, Ellen (2016): *Od državljanov do gospode*. Ljubljana: Sophia.
- Meiksins Wood, Ellen (2017): *Svoboda in lastnina*. Ljubljana: Sophia.
- Reid, John Phillip (2004): *Rule of Law. The Jurisprudence of Liberty in the Seventeenth and Eighteenth Centuries*. Illinois: Northern Illinois University Press.
- Ryan, Alan (1989): *Property*. V: Terence Ball, James Farr in Russell Hanson (ur.), *Political innovation and conceptual change*, 309-332. Cambridge: Cambridge University Press.
- Spruk, Jure (2018): *Lastnina in suverenost v pravno-politični misli Jeana Bodina*. *Anthropos. Časopis za psihologijo in filozofijo ter za sodelovanje humanističnih ved* 50 (1-2): 39-54.
- Strayer, Joseph (1970/1998): *On the Medieval Origins of the Modern State*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Tamanaha, Brian (2007): *A Concise Guide to the Rule of Law*. Legal Studies Research Paper Series 07-0082.
- Turner, Ralph (2015): *The Making of Magna Carta: The Historical Background*. V: Daniel Magraw, Andrea Martinez in Roy Brownell (ur.), *Magna Carta and the Rule of Law*, 17-47. Chicago: American Bar Association.
- Wert, Justin (2015): *Magna Carta and Habeas Corpus*. V: Daniel Magraw, Andrea Martinez in Roy Brownell (ur.), *Magna Carta and the Rule of Law*, 173-191. Chicago: American Bar Association.

VIRI

- Magna Charta Libertatum (1215/1988)*. V: Peter Jambreč, Anton Perenič in Marko Uršič (ur.), *Varstvo človekovih pravic, razprave, eseji in dokumenti*, 387-394. Ljubljana: Mladinska knjiga.